

Continguts / Temari (orientatiu)

■ Unitat didàctica 1

► El medi i la societat: un equilibri difícil

El medi natural constitueix l'escenari on es desenvolupa la vida de les societats humanes i la font de la qual la humanitat obté tots els recursos necessaris per a la seva subsistència. Tanmateix, aquests recursos constitueixen béns escassos i es poden malmetre segons la utilització que se'n faci.

En aquesta unitat es tracta el repartiment heterogeni dels recursos naturals a l'escorça de la Terra i la desigual disponibilitat d'aquests per part de les societats, s'analitzen els riscos associats al medi natural i es planteja la necessitat d'adoptar unes pautes de producció i de consum respectuoses amb el medi ambient.

► Continguts

Procediments

- Recerca sistemàtica d'informació geogràfica sobre el medi natural en textos científics.
- Lectura, interrelació de variables i càlculs a partir de dades estadístiques relatives a variables ambientals.
- Expressió escrita de resultats i conclusions sobre lectures, treballs i recerques sobre el medi natural.
- Interrelació de diverses variables en l'anàlisi de les catàstrofes naturals.
- Representació gràfica de resultats d'anàlisis mitjançant esquemes conceptuals.
- Lectura de plànols i mapes sobre variables mediambientals.
- Elaboració de mapes temàtics sobre variables mediambientals.
- Anàlisi de fotografies de paisatges naturals i humanitzats.

Fets, conceptes i sistemes conceptuals

► Unitat didàctica 1

- El medi natural: una font de recursos per a la societat humana.
 - El concepte de *recurs*.
 - Recursos renovables i recursos no renovables.
 - La distribució dels recursos naturals al món.
- L'aigua i el sòl: recursos escassos i necessaris.
 - Aigua dolça: abundor i escassetat.
 - El sòl: un recurs que cal preservar.
- La degradació del sòl i la contaminació de les aigües continentals.
 - La pèrdua del sòl fèrtil.
 - La contaminació de les aigües continentals.
- La desforestació dels boscos humits.
 - El bosc i la diversitat biològica.
 - La destrucció dels boscos tropicals.
- Els minerals no energètics com a font de matèries primeres.
 - Els recursos minerals.

- Reduir, reciclar i reutilitzar.
- Els recursos minerals com a font energètica.
 - Recursos energètics no renovables.
- El medi natural com a risc.
 - Els desastres naturals.
 - La prevenció dels desastres.

Actituds, valors i normes

- Consciència del valor d'una utilització racional dels recursos naturals i de la conveniència de reduir, reciclar i reutilitzar.
- Consciència de l'impacte ambiental de les activitats humanes en el territori.
- Interès per buscar explicacions als fenòmens geogràfics i, en particular, dels desastres naturals i de les seves conseqüències.
- Valoració de la biodiversitat.

► Objectius didàctics

En acabar aquesta unitat, l'alumnat hauria d'assolir els objectius didàctics proposats a continuació:

- Concebre la Terra com un sistema global i ser capaç d'establir les relacions existents entre la dimensió local i la globalitat dels fenòmens geogràfics.
- Conèixer la distribució heterogènia dels principals recursos naturals, els seus usos i la seva desigual disponibilitat per part de les societats en el món actual.
- Identificar les causes dels principals tipus de riscos naturals i humans i la possibilitat d'establir mesures de prevenció.
- Adoptar unes pautes de conducta personal respectuoses amb l'entorn i afavoridores pel reequilibri ambiental.

► Orientacions didàctiques

- El concepte de recurs natural com a bé escàs constitueix el concepte central d'aquesta unitat. És obvi que un tema com aquest propicia el desenvolupament d'actituds en relació amb el medi ambient responsables en l'alumnat. Suggerim la possibilitat d'emprar la metàfora de la *Nau Terra* o la hipòtesi *Gaia* com a punt de partida del treball sobre la unitat. Tanmateix, el nostre objectiu és l'estudi de la problemàtica dels recursos naturals des de la perspectiva geogràfica, és a dir, atenent la dimensió espacial de la seva localització i el seu consum. El mateix enfocament ha de prevaler en l'anàlisi dels riscos associats als fenòmens naturals.
- L'alternança de l'escala planetària en l'estudi de la problemàtica dels recursos naturals amb la situació dels recursos naturals a escala regional –del propi país, per exemple– constitueix un excel·lent recurs didàctic perquè l'alumnat sigui capaç d'aprehendre la dinàmica global del problema.

Unitat didàctica 2

► **Les activitats humanes i el medi ambient**

La humanitat aprofita els recursos que el medi natural ofereix a través d'activitats productives que han evolucionat al llarg de la història d'acord amb els canvis en la cultura i la capacitat tecnològica de les societats. L'actual diversitat de paisatges de la Terra constitueix l'expressió perceptible de com les activitats humanes han anat modificant la fesomia dels paisatges originals. Aquesta unitat tracta de les activitats productives i dels seus impactes en el medi ambient terrestre i marítim. S'analitzen els riscos associats a aquestes activitats i es tracten la legislació ambiental i la urgència d'adoptar criteris que facin possible un desenvolupament sostenible del planeta.

Procediments

- Lectura de documents gràfics (fotografies, gravats i elements iconogràfics) relatius a les activitats productives i el medi ambient.
- Anàlisi i prospectiva de paisatges a partir de l'observació de fotografies i del treball de camp.
- Interrelació de diverses variables en l'anàlisi geogràfica dels paisatges.
- Deducció de les relacions que s'estableixen entre les diverses variables geogràfiques perceptibles en un paisatge.
- Lectura i interpretació de mapes i plànols.
- Comparació de mapes i de fotografies aèries d'un mateix paisatge.
- Recerca sistemàtica d'informació geogràfica en textos científics i articles de premsa.

Fets, conceptes i sistemes conceptuals

► **Unitat didàctica 2**

- La Terra com a ecosistema.
 - La vida a la Terra.
- Les produccions agrícola i ramadera.
 - Tipus d'activitats agrícoles.
 - La capacitat limitada de la Terra per produir aliments.
 - L'impacte de la producció agrícola i ramadera sobre el medi natural.
- La producció industrial.
 - Els factors de localització industrial en el territori.
 - Conseqüències mediambientals de la producció industrial.
 - El canvi cap a la indústria sostenible.
- El mar, font de recursos alimentaris.
 - L'exhauriment de les pesqueries: la sobrepesca i les explotacions improcedents.
 - Els efectes de l'activitat humana sobre el medi marí.
 - La recerca d'una solució per a la gestió dels recursos marins.
- Les activitats turístiques.
 - El turisme de masses.
 - Els efectes del turisme sobre el medi natural.
- Els riscos associats a les activitats productives.
 - Els accidents industrials.
 - La prevenció dels desastres ambientals d'origen industrial.

- La legislació sobre el medi ambient.
- L'inici de la legislació ambiental.
- Els objectius de la legislació ambiental.
- L'estat actual de la legislació ambiental.

Actituds, valors i normes

- Conceptualització del paisatge com expressió perceptible de les relacions existents entre el medi social i el medi natural.
- Valoració del patrimoni paisatgístic.
- Consciència de l'impacte ambiental de les activitats humanes en el territori.
- Conceptualització de la Terra com un tot interdependent: consciència ecològica.
- Valoració dels criteris de sostenibilitat ambiental.

► **Objectius didàctics**

En acabar aquesta unitat, l'alumnat hauria d'assolir els objectius didàctics proposats a continuació:

- Utilitzar documents cartogràfics i fotografies com a recursos per a l'obtenció de dades geogràfiques significatives.
- Interpretar els paisatges com a resultat de les interaccions existents entre les activitats productives humanes i les característiques del medi natural.
- Descriure l'impacte dels principals tipus d'activitats productives en el territori i en el medi ambient.
- Explicar el concepte de sostenibilitat ambiental i la necessitat d'incorporar els seus principis a les activitats productives i de consum.

► **Orientacions didàctiques**

- L'estudi de les activitats productives, el seu impacte sobre el medi ambient a escala mundial i els riscos d'aquestes activitats sobre les persones constitueixen el nucli conceptual d'aquesta unitat.
- Atès que l'estudi entorn de les activitats productives es planteja des de la seva dimensió geogràfica, la pràctica de la lectura i la interpretació de paisatges, a través de fotografies o *in situ*, i el treball amb mapes constitueixen dos procediments cabdals en aquesta unitat. Convindrà, també, analitzar l'evolució dels paisatges en la seva dimensió temporal, per la qual cosa se suggereix la utilització de sèries diacròniques de fotografies, pintures o gravats de paisatges i textos literaris.
- El treball de la unitat propicia el desenvolupament de la consciència mediambiental en l'alumnat.

Des d'aquesta perspectiva, cal potenciar l'adopció d'actituds personals que contribueixin a una potenciació de valors socials respectuosos amb el desenvolupament sostenible.

Unitat didàctica 3

L'estructura de la població i les polítiques demogràfiques

Existeix una estreta relació entre les característiques econòmiques i culturals de les societats i la seva estructura de població i dinàmica demogràfica.

En aquesta tercera unitat del crèdit es tracten els principals indicadors demogràfics i la seva relació amb els aspectes socioeconòmics i culturals. També es tracta la discussió sobre els límits de la població mundial en relació amb els recursos del planeta, s'analitzen les principals polítiques demogràfiques i teories sobre la població mundial, i s'ofereixen arguments per a la pròpia lectura del problema.

► Continguts

Procediments

- Recerca sistemàtica d'informació sobre qüestions demogràfiques en documents científics, literaris i periodístics.
- Consulta de dades demogràfiques procedents d'anuaris, censos, bases de dades o premsa periòdica.
- Càlcul d'índexs demogràfics a partir de sèries de dades estadístiques.
- Comparació de dades estadístiques de diverses fonts (elaboració pròpia, mitjans de comunicació, institucions, bibliografia).
- Expressió cartogràfica de resultats i càlculs demogràfics: confecció de mapes amb variables demogràfiques.
- Expressió gràfica de resultats i càlculs demogràfics: elaboració de piràmides d'edats.
- Utilització de programari informàtic per a l'obtenció de càlculs demogràfics i per a l'expressió gràfica dels resultats.
- Formulació de propostes d'intervenció per tal d'incidir en la millora de problemes relacionats amb la població.
- Aportació personal en els debats sobre qüestions de població dels resultats i les conclusions a partir de les pròpies recerques o del treball en grup.

Fets, conceptes i sistemes conceptuals

- El càlcul de la població.
 - Del recompte de la població al cens.
 - La fiabilitat de les dades.
- La dinàmica i l'estructura de la població.
 - La transició demogràfica.
 - La dinàmica de la població.
 - L'estructura de la població.
- L'envelliment de la població.
 - Causes de l'augment de l'envelliment de la població.
 - Conseqüències socials de l'envelliment.
- Fecunditat i cultura.
 - La mesura de la fecunditat.
 - Factors que influeixen en la fecunditat.
- Les polítiques demogràfiques.
 - El control de la natalitat.
 - Les Nacions Unides i les polítiques demogràfiques.

- La població i la pressió sobre el medi.
 - La reducció de l'augment de la població com a prioritat.
 - El desenvolupament i el canvi social com a prioritats.
- Els límits de la població.
 - El maltusianisme.
 - El poblacionisme.
 - Quina població pot sostenir el nostre planeta?
 - Projeccions demogràfiques per al segle XXI.

Actituds, valors i normes

- Rigor i honradesa en la preparació, realització i obtenció de resultats en els treballs i les recerques sobre demografia.
- Consciència de la complexitat de la dinàmica de les poblacions: multicausalitat dels fenòmens demogràfics.
- Consciència del paper de la subjectivitat en la investigació científica.
- Consciència de les relacions existents entre l'estructura i la dinàmica de les poblacions, la realitat social i cultural, l'economia i les estructures de poder.
- Adquisició del sentit de solidaritat envers la problemàtica de les diverses poblacions i grups humans.
- Interès per trobar solucions adequades o alternatives als problemes de caràcter demogràfic.

► **Objectius didàctics**

En acabar aquesta unitat, l'alumnat hauria d'assolir els objectius didàctics proposats a continuació:

- Calcular i interpretar els principals indicadors de l'estructura i la dinàmica de les poblacions.
- Establir les relacions existents entre les característiques demogràfiques de les poblacions, els seus trets socioeconòmics i la seva cultura.
- Identificar els enunciats de les principals polítiques demogràfiques i ser capaç de reflexionar sobre els seus arguments.
- Adoptar uns valors solidaris i un compromís personal amb la societat que propiciïn una major igualtat en les societats.

► **Orientacions didàctiques**

- La temàtica d'aquesta unitat és difícil de treballar a l'aula perquè l'alumnat sol tenir idees prèvies molt consolidades i, sovint, falses o només parcialment encertades. És molt important, en l'avaluació inicial, detectar quines són aquestes idees prèvies i programar el desenvolupament de la unitat adequadament.
- La preparació d'algun debat pot ajudar a confrontar posicions i idees prèvies, ja que tampoc no podem obviar que hi ha diferents paradigmes pel que fa a la problemàtica de les relacions entre cultura, dinàmica demogràfica i recursos.
- En tot cas, creiem que cal ajudar l'alumnat a valorar les dades estadístiques i, alhora, a ser crític; també creiem que convé defugir les posicions catastrofistes pel que fa al binomi població-recursos i que cal parlar de desenvolupament humà més que no pas de control de la natalitat.

Unitat didàctica 4

► **Les xarxes urbanes i l'espai metropolità**

Les ciutats, molt especialment les grans ciutats, són la base de l'estructuració del territori. Això és així perquè les àrees urbanes cada cop concentren una part més important de la població mundial, però també perquè les formes de vida urbanes s'estenen de manera creixent a moltes àrees rurals del planeta.

Les ciutats són focus econòmics i culturals que projecten la seva activitat i la seva producció cap a l'exterior tot exercint, a la vegada, una important atracció sobre les àrees que les envolten. Així s'estableix una trama de relacions i intercanvis i una jerarquia entre els diferents nuclis que van configurant els grans sistemes urbans actuals.

En aquesta unitat es presenten les diferents maneres d'organització d'aquests sistemes i els seus diversos graus d'integració segons la major o menor importància dels fluxos que hi circulen. També es mostra la diferenciació funcional dels espais urbans, el caràcter simbòlic de les ciutats i els mecanismes que té la societat per planificar i ordenar el creixement urbà. Finalment es mostren els problemes i els desequilibris que es produeixen, com la pobresa o la degradació ambiental, i la sostenibilitat com a alternativa a l'actual situació.

► **Continguts**

Procediments

- Lectura de documents científics de caràcter geogràfic.
- Lectura i comparació de mapes d'àrees urbanes.
- Aplicació de models teòrics en l'anàlisi i la interpretació dels sistemes urbans.
- Comparació de dades geogràfiques presentades amb mitjans gràfics.
- Lectura de documents literaris de caràcter geogràfic.
- Lectura, anàlisi i comparació de documents fotogràfics de caràcter geogràfic.
- Elaboració d'un informe escrit a partir d'un conjunt de mapes i documents escrits.
- Elaboració de gràfics a partir de dades estadístiques.
- Expressió escrita de conclusions mitjançant l'elaboració d'un informe.
- Expressió oral en debats.
- Planificació de sortides de treball de camp.
- Utilització de bases de dades informàtiques.

Fets, conceptes i sistemes conceptuals

- Un món de ciutats.
 - El concepte d'urbanització.
 - Diferents ritmes d'urbanització.
- Les xarxes urbanes.
 - Teories descriptives.
 - Els sistemes urbans.
- Les diferents funcions dels espais urbans.
 - Les regions urbanes.
 - Les administracions metropolitanes.
 - La diferenciació funcional.
- La ciutat, centre de poder.
 - La ciutat com a capital d'un territori.
 - La ubicació de les capitals.

- La planificació urbana.
 - Els agents urbans.
 - La classificació del sòl.
- El Quart Món i la degradació urbana.
 - Les noves formes de pobresa.
 - La recuperació de les zones urbanes degradades.

Actituds, valors i normes

- Desenvolupament del sentit de lloc a través de la identificació amb l'espai urbà.
- Conscienciació de la creixent importància de les formes de vida urbana.
- Valoració del patrimoni urbanístic.
- Consciència de les desigualtats socials generades al medi urbà.
- Consciència de l'impacte ambiental dels medis urbans sobre el seu entorn.
- Interès per trobar solucions adequades o alternatives als problemes de l'entorn geogràfic urbà.
- Mostrar rigor i honradesa en l'execució de treballs.

► **Objectius didàctics**

En acabar aquesta unitat, l'alumnat hauria d'assolir els objectius didàctics proposats a continuació:

- Explicar els efectes de la urbanització en el món actual.
- Diferenciar els diversos tipus de regions urbanes existents.
- Descriure les zones funcionalment diferenciades d'una regió urbana.
- Identificar els diferents agents que intervenen en la producció d'espai urbà.
- Analitzar els principals desequilibris socials i ambientals generats a les ciutats.

► **Orientacions didàctiques**

- En aquesta unitat cal insistir, primerament, en el sentit més ampli del concepte d'urbanització i en les conseqüències socials i econòmiques que comporta la ràpida urbanització dels països menys desenvolupats.
- Un altre concepte en el qual caldria insistir és el dels fluxos dels sistemes urbans que donen una major o menor integració a les àrees urbanes.
- Es recomana posar especial èmfasi en les activitats d'aprofundiment i ampliació que permetin a l'alumnat conèixer els espais urbans més propers, com ara activitats sobre el preu de l'habitatge o el valor simbòlic dels espais urbans.

Unitat didàctica 5

► **Les xarxes de comunicacions i els intercanvis**

Una de les principals característiques del món actual és la gran interrelació que existeix entre les diferents regions del planeta. No hi ha lloc al món que no es relacioni d'una manera o altra amb la resta d'espais que configuren el nostre sistema global. Aquestes relacions es concreten en intercanvis de tota mena: persones, mercaderies, informacions i capitals circulen cada cop amb més llibertat. Els intercanvis, però, no són equitatius ni tothom se'n beneficia de la mateixa manera, així que provoquen injustícies i subdesenvolupament.

En aquesta unitat es presenten les estructures bàsiques on es desenvolupen aquests intercanvis i els mecanismes econòmics i les organitzacions que els regeixen. També es mostren la interdependència i els desequilibris que es produeixen a causa de l'actual tendència globalitzadora, i es presenta el comerç solidari com a manera de combatre el subdesenvolupament provocat pels intercanvis desiguals.

► **Continguts**

Procediments

- Lectura de documents científics de caràcter geogràfic.
- Comparació de dades estadístiques procedents de diverses fonts.
- Lectura i interpretació de mapes temàtics.
- Comparació de dades geogràfiques presentades amb mitjans cartogràfics.
- Lectura de documents periodístics de caràcter geogràfic.
- Lectura i interpretació de documents iconogràfics.
- Expressió escrita de conclusions a partir de dades estadístiques.

Fets, conceptes i sistemes conceptuals

- La mundialització dels intercanvis.
 - La societat postindustrial.
 - La globalització de l'economia.
 - El comerç mundial i el seu desenvolupament.
 - La interdependència planetària.
- Les xarxes de transports.
 - La tecnologia i la rendibilitat dels intercanvis.
 - La desigual estructuració de les xarxes.
 - Els ports i els aeroports.
- Les organitzacions que regulen el comerç mundial.
 - L'Organització Mundial del Comerç.
 - Les multinacionals.
- Els fluxos visibles.
 - Les mercaderies.
 - La mà d'obra.
- Els fluxos no visibles.
- Els intercanvis desiguals i el subdesenvolupament.
 - L'intercanvi desigual: el centre i la perifèria.
 - El deute extern.

Actituds, valors i normes

- Consciència de les relacions existents entre els fets geogràfics, la realitat social i les estructures de poder econòmic.
- Consciència de la creixent globalitat dels fluxos.
- Consciència de les desigualtats provocades per l'actual estructura comercial mundial.
- Adquisició del sentit de solidaritat amb les persones i les societats menys afavorides en els fluxos d'intercanvis globals.
- Interès per trobar solucions alternatives als actuals sistemes comercials injustos.

► **Objectius didàctics**

En acabar aquesta unitat, l'alumnat hauria d'assolir els objectius didàctics proposats a continuació:

- Analitzar els efectes de la globalització i la interdependència econòmiques.
- Descriure els principals fluxos de mercaderies a escala mundial.
- Analitzar les conseqüències del deute extern dels països del Tercer Món.
- Utilitzar la tecnologia de la informació per obtenir dades d'interès geogràfic.
- Llegir, interpretar i comparar documents cartogràfics.
- Analitzar els efectes territorials de la desigual distribució de les activitats econòmiques.

► **Orientacions didàctiques**

- Convé remarcar la importància de la creixent globalització de l'economia, propiciada per la deslocalització de la producció i la progressiva facilitat per dur a terme tota mena d'intercanvis. També es recomana remarcar la transcendència social i econòmica dels fluxos anomenats no visibles o immaterials, ja que solen passar força desapercebuts per als nois i les noies.
- Finalment es considera necessari deixar clar que, com a consumidors i ciutadans del món que som, no restem aliens a la situació d'intercanvis injustos que pateix gran part de la població mundial. La nostra sensibilització en aquest sentit pot ajudar a millorar aquesta situació.

Unitat didàctica 6

► **Política i territori**

En aquesta unitat didàctica s'hi presenta la complexitat de l'organització política del territori i les desigualtats que s'hi produeixen en l'accés a la riquesa. El món és un mosaic de cultures nascudes d'un procés dinàmic d'acumulació i de diferenciació d'experiències, formes de vida, relacions socials, creences religioses i creacions lingüístiques que va començar amb l'origen de la humanitat. Per damunt d'aquesta realitat, s'hi ha sobreposat una divisió territorial del món en estats que, la majoria de les vegades, no es correspon amb les divisions culturals, la qual cosa de vegades és font de conflictes que s'intenten resoldre a través d'organitzacions interestatals mundials o regionals. Per administrar el seu territori, els estats es divideixen en unitats territorials més reduïdes seguint diferents criteris que haurien de tenir en compte alhora fets econòmics, culturals, socials i físics.

Les unitats territorials presenten una gran quantitat de diferències i desigualtats en l'àmbit socioeconòmic tant al seu interior com en relació a les altres unitats territorials. Aquestes desigualtats s'intenten mesurar a través dels indicadors socioeconòmics, però cal saber-los manejar i relativitzar perquè, si no, ens poden portar a emetre conclusions precipitades o equivocades. Les nombroses desigualtats que es fan evidents a través de l'estudi d'aquests indicadors no es produeixen d'una manera aleatòria, sinó que tenen la seva expressió territorial concreta i, a més, tenen unes causes determinades a les quals no són estranys els països que gaudeixen de millors condicions de vida. Dins aquest context, també, s'hi valora el paper de la dona com a força de treball i factor de progrés. La cooperació internacional s'hi presenta com una via de solució, sempre que es faci des d'una perspectiva realment igualadora de desigualtats.

► **Continguts**

Procediments

- Lectura i comparació de mapes.
- Elaboració de diagrames de sectors circulars manualment i amb mitjans informàtics.
- Lectura de documents periodístics de caràcter geogràfic.
- Comparació de dades geogràfiques a partir de diferents mapes temàtics.
- Utilització de bases de dades informàtiques.
- Expressió cartogràfica del resultat d'un treball.
- Utilització i interpretació de les dades que faciliten els indicadors socioeconòmics.
- Formulació de propostes d'intervenció per millorar l'elaboració d'indicadors socioeconòmics fiables.
- Elaboració de gràfics de dispersió.
- Elaboració d'un informe a partir de diferents tipus de documents.

Fets, conceptes i sistemes conceptuals

- La cultura i les àrees culturals del món.
 - Les àrees culturals del món.
- La divisió estatal del territori.
 - Els estats actuals.
 - Les fronteres dels estats.
 - Les organitzacions interestatals.
- Les conseqüències de les fronteres.

- La divisió territorial dels estats.
 - Criteris de divisió territorial.
 - Divisió territorial i minorització.
 - Divisió territorial i circumscripcions electorals.
- Els indicadors socioeconòmics.
 - La fiabilitat de les dades estadístiques.
 - Els indicadors del grau de benestar.
 - La mesura del desigual repartiment de la riquesa.
- Els problemes del món actual.
 - Alimentació, salut i educació.
- La dona, força de treball i factor de progrés.
 - La dona i el treball.
 - La desigualtat respecte als homes.
- La cooperació per al desenvolupament.
 - L'ajut per al desenvolupament.
 - L'ajuda per al desenvolupament: un suport interessat.

Actituds, valors i normes

- Consciència de les relacions existents entre els fets culturals i les fronteres polítiques.
- Consciència de la multicausalitat dels fenòmens geogràfics.
- Consciència de les relacions existents entre el subdesenvolupament i les estructures socials.
- Interès per verificar la validesa de les fonts de dades.
- Consciència de la subjectivitat en la investigació científica: la selecció i l'anàlisi de dades.
- Adquisició del sentit de solidaritat envers les persones afectades per la discriminació de gènere.
- Interès per trobar alternatives a la problemàtica de les desigualtats.
- Curiositat envers l'entorn geogràfic i interès per trobar explicacions als fenòmens geogràfics.
- Rigor i honradesa en la preparació, realització i obtenció de resultats en els treballs geogràfics.

► Objectius didàctics

En acabar aquesta unitat, l'alumnat hauria d'assolir els objectius didàctics proposats a continuació:

- Analitzar els efectes dels límits fronterers sobre el territori i la seva relació amb diferents tipus de conflictes.
- Descriure els criteris de divisió territorial més utilitzats.
- Utilitzar i interpretar els diferents indicadors socioeconòmics.
- Analitzar els efectes territorials i socials del desigual repartiment de la riquesa a escala mundial.
- Valorar la importància de les dones com a força de treball i factor de progrés.
- Explicar el paper de la subjectivitat en la confecció i l'anàlisi dels indicadors socioeconòmics.

► **Orientacions didàctiques**

- És important diferenciar correctament els límits culturals dels límits polítics i conèixer, per tant, les diferències entre àrees culturals i estats. És convenient, també, destacar la importància de les divisions territorials, aclarir els seus criteris i els possibles problemes que poden produir, i els efectes territorials de les fronteres. És apropiat aportar exemples de diferents estats i seria molt recomanable que els alumnes i les alumnes fessin estudis sobre els límits municipals com a exemple de divisió territorial, els graus d'identificació territorial i activitats de simulació sobre divisió territorial. En tot cas, s'ha d'insistir en les funcions de la divisió territorial perquè aquest és un tipus de contingut difícil d'assolir per l'alumnat.
- A part dels continguts conceptuals i procedimentals, aquesta unitat també té una clara intenció de fons actitudinal. Les actituds que cal fomentar d'una manera transversal al llarg de totes les sessions són l'esperit científic a través de l'anàlisi de la validesa i de la intencionalitat dels diversos indicadors socioeconòmics de què es disposa actualment, i el sentiment de solidaritat envers les societats i les persones que viuen en situacions alimentàries, sanitàries i culturals conflictives. És fàcil complementar els continguts de la unitat utilitzant recursos audiovisuals i el contacte directe amb les entitats de cooperació internacional.

Unitat didàctica 7

► **Catalunya: territori, població i economia**

El territori de Catalunya es caracteritza pel seu caràcter mediterrani, per l'heterogeneïtat del seu relleu i per la diversitat dels seus paisatges. Aquesta diversitat paisatgística és el resultat de la interacció entre els elements del medi natural i les activitats econòmiques de la societat al llarg de la història i de l'actualitat.

En aquesta unitat es tracta de la diversitat i dels límits dels recursos naturals del territori català i, en especial, de la importància i de la problemàtica de l'aigua com a recurs bàsic. S'analitzen les característiques de la població, la seva distribució territorial i la configuració de la xarxa urbana. A continuació s'exposen les característiques de cadascun dels tres sectors principals de producció. Finalment, s'insisteix en el caràcter dinàmic dels paisatges de Catalunya i en el seu valor com a recurs i com a patrimoni que cal protegir i gestionar.

► **Continguts**

Procediments

- Expressió escrita de conclusions i de resultats d'un treball.
- Lectura i anàlisi de documents cartogràfics.
- Càlcul de valors estadístics a partir d'una sèrie de dades.
- Lectura i comparació de valors estadístics a partir de gràfics.
- Expressió cartogràfica gràfica de resultats d'anàlisis.
- Comparació i anàlisi de documents fotogràfics.
- Elaboració d'informes sobre un tema específic.
- Representació gràfica de resultats estadístics.
- Anàlisi de fotografies de paisatges naturals i humanitzats.

Fets, conceptes i sistemes conceptuals

- Un país mediterrani.
- L'estructura del relleu.
 - «Com un ventall entreobert».
 - Les grans unitats del relleu de Catalunya.
 - El diàleg de la roca i de l'aigua.
- Els recursos del territori.
 - Les roques energètiques.
 - Les roques no energètiques.
 - Els sòls.
 - La vegetació.
 - L'aigua.
 - Els espais naturals protegits.
- Població, poblament i comunicacions.
 - Estructura de la població.
 - Dinàmica de la població catalana.
 - El poblament de Catalunya. La xarxa urbana.
 - La xarxa de comunicacions.
- L'organització territorial.
 - La divisió comarcal.
 - Les activitats econòmiques.

- El sector primari.
 - Agricultura.
 - Ramaderia.
 - Producció forestal.
 - Activitat pesquera.
- El sector secundari.
- El sector terciari.
- L'aigua, la gestió d'un recurs bàsic.
 - Les xarxes hidrogràfiques.
 - Les aigües subterrànies.
 - La qualitat de l'aigua dels rius.
- El paisatge, recurs i patrimoni.
 - El paisatge agroforestal de Catalunya.
 - Els agents dels canvis en el paisatge.
 - Vers un paisatge global?
 - El paisatge, recurs i patrimoni que cal protegir.

Actituds, valors i normes

- Desenvolupament del sentit de lloc a través de la coneixença del territori viscut.
- Consciència de la multicausalitat de la realitat geogràfica catalana.
- Apreciació de la dimensió social dels problemes territorials.
- Valoració de la utilització racional dels recursos naturals.
- Valoració del paisatge com a patrimoni.
- Mostrar rigor i honradesa en el treball de camp.

► *Objectius didàctics*

En acabar aquesta unitat, l'alumnat hauria d'assolir els objectius didàctics proposats a continuació:

- Descriure la configuració territorial de Catalunya.
- Definir els principals paràmetres de l'estructura i la dinàmica de la població i del poblament de Catalunya.
- Descriure l'organització politicoterritorial de Catalunya.
- Explicar les principals característiques dels sectors econòmics de Catalunya.
- Identificar els principals problemes associats a la gestió dels recursos bàsics.
- Apreciar el valor patrimonial dels paisatges de Catalunya.

► *Orientacions didàctiques*

- L'estructura d'aquesta unitat dedicada al coneixement geogràfic de Catalunya es fonamenta en tres eixos conceptuals: 1) la descripció del territori català com a escenari de vida i com a font de recursos 2) la definició dels trets més rellevants de la població i del poblament de Catalunya, i 3) la caracterització dels principals sectors econòmics de Catalunya atenent principalment a la seva importància relativa i a la seva localització territorial. Se suggereix al professorat que en el desenvolupament dels diversos temes inclosos a la unitat es promogui en els alumnes la capacitat d'interrelacionar els tres eixos

esmentats (territori-població-activitat), alhora que es posi de manifest la interdependència entre el caràcter local i global dels fenòmens geogràfics (interdependència).

- Metodològicament, la unitat s'ha de fonamentar en l'anàlisi per part de l'alumnat de fonts cartogràfiques (mapes) per copsar la territorialitat dels fets geogràfics, en l'anàlisi i realització de fonts estadístiques (gràfics) com a sistema de valoració o expressió de dades estadístiques, i en l'observació sistemàtica d'imatges (fotografies) com a mètode indirecte de lectura del paisatge i d'obtenció d'informació rellevant sobre el medi geogràfic.

- El contingut de la unitat ha de permetre estimular l'alumnat en la recerca d'informació geogràfica directa, *in situ*, a través del treball de camp (excursions), de les visites a entitats relacionades amb la gestió del territori (consells comarcals, centres d'interpretació del medi natural, equipaments ambientals), o bé indirectament, a través de la consulta de les nombroses pàgines web que les entitats (Generalitat, administracions locals, associacions).

Unitat didàctica 8

► **Espanya: medi, economia i societat**

La situació geogràfica d'Espanya dins la península Ibèrica, a l'extrem sud-occidental d'Europa, amb àmplies costes a l'oceà Atlàntic i al mar Mediterrani i en un lloc de pas entre Europa i Àfrica, li proporciona una sèrie de particularitats climàtiques, mediambientals i de possibilitats econòmiques que caracteritzen la seva economia i comerç.

La formació de l'Estat espanyol com a resultat d'un llarg procés històric d'integració i conquesta per part de Castella dels antics regnes medievals de la península Ibèrica, cadascun dels quals tenia la seva dinàmica econòmica i històrica pròpies, també ha provocat que la diversitat econòmica i cultural es tradueixi en l'actualitat en destacades desigualtats econòmiques regionals.

La integració espanyola l'any 1986 a la Comunitat Econòmica Europea, l'actual Unió Europea, va suposar un impuls per a l'economia espanyola i un augment dels nivells de vida de totes les comunitats autònomes respecte la mitjana de la Unió Europea. Això ha portat l'Estat espanyol a situar-se entre les 15 primeres economies mundials pel seu volum de producció i a reforçar el seu paper d'enllaç entre l'Amèrica llatina i Europa.

► **Continguts**

Procediments

- Lectura, anàlisi i comparació de mapes temàtics.
- Recerca sistemàtica d'informació sobre qüestions demogràfiques en documents científics, literaris i periodístics.
- Consulta de dades demogràfiques procedents d'anuaris, censos, bases de dades o premsa periòdica.
- Comparació de dades estadístiques procedents de diverses fonts (elaboració pròpia, mitjans de comunicació, institucions, bibliografia).
- Lectura de documents científics de caràcter geogràfic.
- Elaboració de gràfics a partir de dades estadístiques.
- Utilització de bases de dades informàtiques.

Fets, conceptes i sistemes conceptuals

- El territori.
 - La protecció del medi natural.
 - Els paisatges d'Espanya.
- Població i xarxa urbana.
 - Característiques generals.
 - Dinàmica de la població: natalitat, mortalitat i fecunditat.
 - L'estructura per edats de la població.
 - Els moviments migratoris.
 - La distribució de la població damunt el territori.
- Les activitats econòmiques.
 - Espanya en el context econòmic de la UE i mundial.
 - Les activitats productives del sector primari.
 - Les activitats productives del sector secundari.
 - Les activitats productives del sector terciari.

- Organització politicoterritorial.
 - Els municipis.
 - Les províncies.
 - La comunitat autònoma.
 - Altres divisions territorials.
- Contrastos i desequilibris territorials.
 - El nivell de desenvolupament regional.
 - Diferents nivells de desenvolupament.

Actituds, valors i normes

- Conceptualització del paisatge com a expressió perceptible de les relacions existents entre el medi social i el medi natural.
- Consciència de la complexitat de la dinàmica de les poblacions: multicausalitat dels fenòmens demogràfics.
- Interès per trobar solucions adequades o alternatives als problemes de caràcter demogràfic.
- Interès per trobar solucions adequades o alternatives als problemes del nostre entorn geogràfic.
- Adquisició del sentit de solidaritat envers el problema de les migracions.
- Curiositat envers l'entorn geogràfic i interès per trobar explicacions als fenòmens geogràfics.

► Objectius didàctics

En acabar aquesta unitat, l'alumnat hauria d'assolir els objectius didàctics proposats a continuació:

- Descriure les característiques mediambientals de la península Ibèrica a partir de la seva situació geogràfica a l'hemisferi nord.
- Distingir els diversos tipus de paisatges d'Espanya.
- Analitzar la dinàmica i l'estructura demogràfica de la població de l'Estat espanyol i la influència que hi tenen les migracions.
- Situar Espanya en el conjunt dels estats del món pel que fa a les seves característiques econòmiques.
- Descriure l'organització politicoterritorial d'Espanya.
- Analitzar la dinàmica del desenvolupament regional de l'Estat espanyol i establir els principals contrastos regionals en el desenvolupament socioeconòmic.

► Orientacions didàctiques

- En el treball d'aquesta unitat didàctica caldria insistir en els aspectes demogràfics, econòmics i les desigualtats territorials que es produeixen dins el territori de l'Estat espanyol. Caldria que el tractament que s'hi donés fos dinàmic, molt atent a l'actualitat més immediata per anar completant i puntualitzant els continguts del text amb les informacions d'actualitat aparegudes a la premsa i la consulta de bases de dades demogràfiques i econòmiques fàcilment accessibles a través de diverses pàgines web.

Unitat didàctica 9

► **La Unió Europea**

Una de les possibles vies de solució a les situacions conflictives plantejades en la unitat anterior és el procés d'unió econòmica i política entre els estats. En el nostre entorn geogràfic proper hi ha un procés que ens afecta i ens interessa de manera molt especial: la construcció de la Unió Europea. És un procés que va començar de manera molt tímida poc després d'acabar la segona guerra mundial i que a poc a poc ha anat agafant impuls fins a convertir-se en el principal projecte de molts governs europeus. Com que encara s'hi preveuen grans novetats, cal estar-hi atents perquè l'evolució és constant i els canvis – previstos o no – ens afectaran de manera molt directa, tant a nosaltres com al nostre entorn. En la unitat es dóna relleu especial a la política regional europea i a la importància dins el comerç internacional de la Unió Europea en relació amb els Estats Units i el Japó. Finalment, s'hi intenta caracteritzar el paper de Catalunya en el conjunt de les regions europees.

► **Continguts**

Procediments

- Expressió gràfica de les conclusions d'un treball mitjançant l'elaboració de mapes.
- Lectura de documents cartogràfics: mapes temàtics.
- Lectura de documents científics i periodístics de caràcter geogràfic.
- Comparació de dades procedents de diferents mitjans de comunicació.
- Obtenció de dades a partir de la consulta de bases de dades informàtiques.
- Expressió gràfica de resultats i conclusions d'un treball mitjançant l'elaboració de mapes.
- Expressió gràfica de resultats i conclusions d'un treball mitjançant l'elaboració de diagrames de barres manualment i amb mitjans informàtics.
- Expressió escrita de resultats i conclusions d'un treball mitjançant un informe.
- Lectura de dades estadístiques procedents d'anuaris.

Fets, conceptes i sistemes conceptuals

- La formació de la Unió Europea.
 - Les primeres experiències.
 - La Comunitat Econòmica Europea.
 - El Tractat de la Unió Europea.
- Els estats europeus i el procés d'integració econòmica.
 - La convergència econòmica.
 - Les regions europees.
- Les desigualtats socials i econòmiques en la Unió Europea.
 - Els desequilibris demogràfics.
 - Els desequilibris en els sectors d'activitat.
- La societat catalana dins la Unió Europea.
 - Catalunya i els eixos de desenvolupament europeu.
- La política regional en la Unió Europea.
 - Els Fons Estructurals i de Cohesió.
 - Iniciatives interregionals.
- El comerç exterior en la Unió Europea.
 - L'europeisme econòmic.

- El comerç exterior de mercaderies.
- El comerç exterior de serveis.
- L'ampliació de la Unió Europea.
 - Criteris per a l'adhesió.
 - Les darreres incorporacions a la Unió Europea.

Actituds, valors i normes

- Desenvolupament del sentit de pertinença a la Unió Europea a partir de Catalunya.
- Adquisició del sentit de solidaritat europea a través del reconeixement de l'existència de regions transfrontereres.
- Interès per trobar alternatives o solucions adequades als problemes d'equilibri territorial europeu.
- Adquisició del sentit de solidaritat europea a través del reconeixement de l'existència de regions transfrontereres.

► **Objectius didàctics**

En acabar aquesta unitat, l'alumnat hauria d'assolir els objectius didàctics proposats a continuació:

- Descriure el procés de formació i organització de la Unió Europea.
- Definir el concepte de regió europea i conèixer els trets més rellevants de la política regional europea.
- Caracteritzar l'espai econòmic i social català dins la Unió Europea.
- Desenvolupar el sentiment de pertànyer a la Unió Europea i la solidaritat envers totes les seves regions.

► **Orientacions didàctiques**

- Dins l'estudi de la Unió Europea caldria insistir en els diferents tipus de regions que en formen part, la política regional d'equilibri territorial i l'existència de les regions transfrontereres com a aspectes més novedosos per a l'alumnat de batxillerat. És important fomentar, des del punt de vista actitudinal, la identificació amb la Unió Europea a partir de la realitat catalana. Aquesta unitat es pot millorar, des d'un punt de vista més ampli, amb la participació del centre escolar en programes d'intercanvi o de recerca, juntament amb centres de secundària d'altres països de la Unió Europea.